

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת שמות

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תשע"ט לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו
ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו
בשנת תשמ"ה בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין
משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים ה"ו, כי
כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא
יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמר על פרשת השבוע,
ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רואה
אור לראשונה כאן בס"ד.

כל המעוניין לזכות את הרבים ולפתוח
נקודת מכירה לחוברות אלו, בבית הכנסת
/ ישיבה / מקוה וכיו"ב, על ידי קופה
[שיניחנה מליל שישי עד מוצ"ש מדי שבוע],
ניתן לפנות למערכת ההפצה.

**לכל ענייני ההפצה יש לפנות בשעות בין
הסדרים, לפלאפון מספר 0527622629**

ניתן להשיג את החוברות בנקודות המכירה

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת שמות

מפתח עניינים

'איש וביתו באו' / התעוררות לתשובה באה על ידי התבוננות דוקא / משלו הנפלא של ה'חפץ חיים' זצ"ל / 'הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין' / הרואה סוטה - רואה דין שמים ומעוררו לתשובה / צריך שיהיה להתעוררות קיום ל'מעשה' בפועל / 'חוסך שבטו שונא בנו' / להשגיח על הבנים לראות עם מי הם מתחברים / 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו' / הילדים של האדם זה פקדון מאת הבורא יתברך לחנכם כראוי / לא יחוס על כספו לצורך חינוך הילדים / 'ברא כרעא דאבוה' / אברהם אבינו ע"ה מרחיק את ישמעאל שלא ישפיע לרעה על יצחק / אברהם אבינו ע"ה ייסר את יצחק / זהירות שלא תהיה האהבה מקלקלת את השורה / עיקר האהבה היא אהבת הנפש / זהירות שלא יבוא לידי הפרזה או כעס בשעה שמחנך את בנו / בנער גדול עדיפה גערת חכם / ייזהר שלא ייקל בכבודו של הילד בפני אחרים / זהירות מ'אפליה' / החינוך הוא מקטנות ממש / החינוך הוא מעודו עובר בבטן אמו / טעם הדבר שמלמדים את התינוק תורה בבטן אמו / למסור נפש על חינוך בניו בתפלה ובתעניות / חינוך הבנות

מפתח חידו"ת

- א. בענין אם הנשים היו בשיעבוד מצרים..... לג
- ב. בענין ויך את המצרי..... לה

קונטרס זה יוצא לאור
לעילוי נשמות
קלמן מוני בן עליזא
שמעון בן חנה
רחמים שמעון בן נעמה

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות וטעויות הדפוס וכיו"ב
ולהוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

'איש וביתו באו'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום ללמוד דברי רבותינו, בענייני הפרשה, פרשת שמות: 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצריימה, את יעקב איש וביתו באו. ראובן שמעון לוי ויהודה' (שמות א, א-ב), אומר רש"י בשם רבותינו: 'אף על פי שמנאם בחייהם בשמותם, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא' (ישעיהו מ ט). יעקב ובניו יורדים למצרים, 'את יעקב איש וביתו באו', 'את' - ביחד עם יעקב (אונקלוס שמות שם).

התעוררות לתשובה באה על ידי התבוננות דוקא

ורבותינו במדרש תנחומא, מלמדים אותנו פרשה יסודית בענין השגחה על הבנים וחינוך הבנים, וזה דבר נחוץ ביותר, ומן הראוי להקדיש לזה התבוננות. לא רק 'דיבורים' על כך, אלא עיקר העיקרים זה המעשים. 'אין התשובה באה מכלל הדיבורים אלא מכלל המעשים', כך לשון 'חובת הלבבות' (שער התשובה פרק י, מובא בהקדמה לספר 'ראשית חכמה'). ה'דיבור' כשלעצמו, כתוכחה ומוסר, זה דבר גדול. אבל העיקר שייצא מזה פרי טוב. שיהיה 'למעשה'.

משלו הנפלא של ה'חפץ חיים' זצ"ל

ה'חפץ חיים' ע"ה הביא על זה משל נפלא, כולם יודעים שיש תרי"ג מצוות, וצריכים לקיים אותם, אבל זה לא מספיק רק לדעת שיש תרי"ג מצוות, אלא צריך לקיים את התרי"ג מצוות. ודייק ה'חפץ חיים' מהפסוק שאנחנו אומרים ב'פרשת ציצית': 'למען תזכרו - ועשיתם' (במדבר טו מ). זה לא רק לזכור זכירה בעלמא, אלא צריך

שתביא ל'ועשיתם'. לידי עשיית מעשה בפועל. אם לא, הרי זה דומה לאותו מעשה שהיה באיזה יהודי עשיר שהיה גר מחוץ ל'עיר', היה לו איזה חווה גדולה ב'כפר', וגידל שם 'עולם ומלואו', היה שם 'לול' ל'תרנגולים', ו'רפת' ל'פרות', ו'אורווה' ל'סוסים', ושדה גדולה ל'תבואה'. ופעם אחת הוא הוזקק לרוב ריבוי עסקיו וענייניו לנסוע ולהיות ב'עיר' במשך שבועיים. וכמובן לא יעלה על הדעת שישאיר את ה'חווה' שלו לבד, לכן הוא שכר איזה אדם, אמר לו: 'אני מבקש ממך שאתה תבוא לנהל ולטפל ב'חווה' שלי באותו זמן שאני אהיה בעיר. ואני ארשום לפניך על הנייר מה בדיוק לעשות, את כל הרשימה שאתה צריך לטפל בה: ב'סוסים', מתי להאכיל אותם. ו'תרנגולים' כך, ו'פרות' מתי להוציא ל'מרעה', הכל אני אכתוב לך'. ורשם במפורט על דף נייר באריכות, הביא לו ואמר לו: 'כל מה שכתוב כאן תעשה'. ויצא לדרכו, נסע ל'עיר',

א. ללמוד את תרי"ג מצות

וביאר ה'חפץ חיים' זצ"ל (שמירת הלשון ח"ב חתימת הספר פ"ג), שאי אפשר להגיע לידי המעלה של זכירה על ידי מצות הציצית, אם אין לומדים את תרי"ג מצות. אדם יודע שיש תרי"ג מצות, אבל הוא לא יודע מה הם התרי"ג מצות.. אדם ישאל את עצמו, יעשה לעצמו בחינה: 'מתוך תרי"ג מצוות שנצטוונו לקיים, כמה מהם אני יודע?!'. יעשה חשבון, ייקח 'נייר' ו'עט' ויתחיל לרשום. אם הוא יודע ארבעים מצוות מתוך ה'תרי"ג' - תאמינו לי שזה דבר גדול. הוא באמת אדם חשוב. כי לדאבונו הרב, הרבה פחות מזה יודעים, חמש עשרה מצוות, (לא יתרה): יש מצוה של 'לימוד תורה', ויש מצוה של 'תפילין', ויש מצוה של 'שמירת שבת', ויש מצוה של 'ציצית', וכמובן: מצוה של 'עונג שבת'. (ובזה הוא נה, אין עוד מצוות..). צריכים ללמוד ולדעת. [א"ה, זו לשון מרן החיד"א זצ"ל בספר מורה באצבע (סי' ג אות קא): "סדר המצות קצר שסידר הגאון הרב ש"ך ספר קצר נאה ויאה, לא יעבור מלקרות ולשנות בו, ואשריו הקורא אותו בכל שבוע". ע"ב. וע"ש עוד (סי' ה אות רכו), ובספרו שם הגדולים ח"ב (מע' פ אות ה), ובדברי הש"ך בהקדמתו לספרו פועל צדק, ובשל"ה שבועות (פרק נר מצוה אות קג). ע"ש].

לגמור את העסקים שלו, וחזר אחרי שבועיים, הוא נכנס ל'חוזה' שלו וחשכו עיניו. זה היה נראה כאילו אחרי 'הפגזה אווירית'.. ה'לולים' - פרוצים, וה'תרנגולים' - מתים, ו'הפרות' - גוססות. הפקר גמור. הוא רץ מיד לאותו אחד ששכר אותו שיעבוד, אומר לו: 'הרי הזהרתי אותך, רשמתי לפניך מה לעשות, שילמתי לך על זה! מה עשית?'. אמר לו: 'אדוני, מה אתה רוצה? כל יום הייתי קורא שלש פעמים ביום את הרשימה שלך: 'צריכים לעשות כך וכך'. כך עשיתי כל יום במשך השבועיים!.. אמר לו בעל ה'חוזה': 'בשביל לקרוא שכרתי אותך?! לקיים את מה שכתוב בו שכרתי אותך!'.
אמר ה'חפץ חיים' זצ"ל: אדם קורא בתורה, 'צריכים לעשות כך וכך', אבל זה לא מספיק, צריכים לקיים את מה שלומדים. את הדברים האלה צריכים להוציא 'הלכה למעשה'. לא רק 'ידיעה' בעלמא. אדם 'קורא', אדם 'רואה', אדם 'שומע', אבל אם זה לא מגיע לידי 'ביטוי' 'למעשה' - במשך הזמן ה'יצר הרע' מחליש לו ומקליש לו ומטשטש לו חומר הדברים, וכל ההתעוררות שהתעורר הולכת לאיבוד.

ב. יש משל ידוע על זה, על חולה שהלך ל'רופא' (הוא לא הרגיש טוב, היה לו כל מיני 'מיוזשים' ו'כאבים'), הרופא בדק אותו, וראה ממה הוא סובל, מדד לו את ה'לחץ דם', ביקש ממנו להוציא את הלשון, (הרבה 'לשון הרע' הוא ראה שם...), בדק וראה מה שראה, אמר לו: 'מצאתי מה החולי שלך, והרפואה לזה הוא שתתקח 'כדורים' כאלה, ו'סירופ' כזה, ותבוא בעוד עשרה ימים לביקורת'. נתן לו 'רצפט' ושלח אותו לבתו. אחרי עשרה ימים הוא בא חזרה אל ה'רופא', 'חולה' בדיוק כמו שהיה (אולי יותר גרוע). שאל אותו ה'רופא': 'עשית מה שאמרתי לך, את מה שרשמתי לך ב'רצפט'? בלעת את הכדורים שרשמתי לך?', אמר לו: 'כן, בלעתי את ה'רצפט'..
לא לצאת ידי חובה ב'קריאה', ב'שמיעה', זה יפה ונאה, אבל צריך 'הלכה למעשה'. העיקר זה המעשה. את כל מה שכתוב - תקיים.

'הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין'

הגאון מבי"ט ע"ה (היה מגדולי רבوتנינו, חבר בבית דינו של מרן ה'בית יוסף' ב'צפת', מגדולי הגדולים, אביו של ה'מהרי"ט' המפורסם), בספרו בית אלהים (כ"ה בס' שיח שלום פר' נשא בשם המבי"ט. וע"ע בדברי הרב הקדוש ר' מנחם מענדל מוויטעבסק זצ"ל בספר פרי הארץ פרשת נשא סוף עמוד נו) מבאר את מה שנלמד בפרשה הבאה, פרשת נשא הענין של 'פרשת סוטה' (במדבר ה יא והלאה), ונסמכה פרשה זו לפרשה של 'נזירות' (במדבר ו א והלאה), ולימדו אותנו רבوتנינו (ברכות סג): 'למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין'. אם אדם היה רואה את כל מה שעושים ל'סוטה' בעיניו, איך שהביאו אותה למקדש, בפני כולם, קבל עם ועדה, יושבים ומשקים אותה את המים המאזרים האלה, ובודקים אם היא באמת קלקלה אם לא, צריך להזיר מן היין.

הרואה סוטה - רואה דין שמים ומעוררו לתשובה

וזה דבר נורא, מי שייתאר לעצמו אם היה נמצא במעמד הזה, הוא רואה משפט של שמים בעיניו, הוא רואה איך שה' יתברך מעניש לעושי רשעה, ועוד איזה מיתה משונה ומבהילה, שגידה מוריקים וירכה נופלת וכולה מתנפחת, זה מיתה משונה מאד. זה עצמו מחזה מעורר ליראה מה' יתברך. ועם כל זה, לא מספיק - הוא צריך להזיר עצמו מן היין. מדוע? כך שואל הגאון מבי"ט ע"ה.

צריך שיהיה להתעוררות קיום ל'מעשה' בפועל

ומפרש הגאון מבי"ט ע"ה, שאפילו אם אדם 'רואה' דבר כזה, מחזה כזה מבהיל ומזעזע, מחריד, אבל במשך הזמן זה יכול להתבטל ולהיטשטש, וכל ההתפעלות שהייתה בשעת מעשה ולאחריה, נקלשת ונאבדת. ביום הראשון הוא מזועזע, הוא ראה משפט נורא ואיום של

השי"ת, איך הקב"ה משלם למי שעושה 'עוול', כך גם ביום השני והשלישי, אבל במשך הימים החושים כהים, והכל הולך לבטלה. ובכדי שזה לא יילך לאיבוד הוא צריך לתרגם את זה 'למעשה'. מה ה'מעשה'? 'יזיר עצמו מן היין!'. תפריש את עצמך מן היין לאיזה זמן. 'סתם נזירות שלושים יום' (נזיר ה סע"א). כשזה בא 'הלכה למעשה', עם 'פעולה', זה נשמר, האדם לא מתקרב. ה'עובדא' הזו שראה, היא לא נאבדת, היא לא מטשטשת ונקלשת. צריכים לדעת את זה: לא רק 'ידיעה' שכלית גרידא, שאדם 'שומע' או שאדם 'רואה', אלא צריך 'הלכה למעשה'. עם קיום 'למעשה'. זה הדבר שמעמיד. זה הדבר שייתן לזה המשך.

'חוסך שבטו שונא בנו'

לכן נראה השיעור הזה להביא מדברי רבותינו בעניינים הללו של חינוך לקחת את הדברים הללו לצומת לב ולהשתדל לא רק ב'שמיעה בעלמא' לצאת ידי חובה, אלא 'לתרגם' את זה למעשה טוב בפועל, כאן בפרשה במדרש תנחומא (ס"א א'), 'ואלה שמות', זה הוא שאמר

ג. אדם יראה בעצמו, לא לפני הרבה זמן, לפני שלשה חודשים, היה ראש השנה ו'יום הכיפורים', אדם יסתכל ויראה בשעת ה'נעילה', ייתאר לעצמו את שעת ה'נעילה' שלו ב'יום הכיפורים', מה הוא 'הבטיח' לקב"ה, קיבלנו כל מיני 'קבלות' על עצמנו, וכל אחד יראה כמה זמן זה החזיק מעמד: אולי עד 'סוכות', אולי עוד לפני זה... כל ה'קבלות' וכל ה'הבטחות' כבר אבדו. למה? הסתלק ה'מעמד' של תפלת 'נעילה', וחזר העולם למתכונתו ה'רגילה', ומה שהיה היה. כיון שזה בא רק בכלל של 'דיבור', אבל בכלל של 'מעשה'. צריך להוציא את הדברים הלכה למעשה, ורק כך יהיה לזה המשכיות וקיום.

'מדרש תנחומא'

ד.

מדרש נפלא, בלשון קלה ברורה וצחה, כל אחד יכול לשבת בליל שבת וללמוד

את זה. מי שרוצה 'עונג שבת' ישב ב'שלחן שבת' עם בני בתו, וייקח את המדרש הזה ויקריא להם. הוא יראה אורות גנוזים, יראה דברים נפלאים.

מעלת לימוד האגדה

די לנו כמה שאמרו רבותינו בספרי פרשת עקב (סוף פסקא מט): 'רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם? למוד אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו'. אם אתה רוצה קצת להכיר את 'מי שאמר והיה העולם', קצת לנטוע אמונה בעצמך, קצת להוציא מעצמך דעות זרות - תתעסק בדברי רבותינו במקצוע ה'אגדה' שבדבריהם. בזה יש מוסר, והלימוד בהתבוננות פותח את הלב, פותח את העיניים, ומקרב את האדם לאביו שבשמים. [בספר אוצר המדרשים (ח"א דקל"א ע"ב) ראיתי מעשה נפלא, על חכם אחד מחכמי התלמוד 'בר קפרא', שהיה מהלך בדרך עם גוי אחד, וכל הדרך היה אותו גוי מושב את 'אלהיו', אותו גוי עובד עבודה זרה היה מושב את אלהיו: 'אין כמו האלהים שלי'. ו'בר קפרא' שותק, לא מדבר מאומה. כשנפרדו אמר לו 'בר קפרא' לאותו גוי: 'אני מברך אותך, שאלוהיך יעמוד לך לעזרתך!...' כך הוא בירך אותו. אמר לו אותו גוי: 'למה אתה מקלל אותי?!', אמר לו 'בר קפרא': 'אני לא מקלל אותך, אני חוזר על הדברים שלך, אתה כל הזמן שיבחת את 'אלהיך' שאין כמותו, לכן אני מברך אותך שאלוהיך זה יהיה לך לעזרה!'. (וראה בדברי רבינו שליט"א בספר וזאת ליהודה (סימן לג) מה שביאר על פי זה). זה 'קינטור' הכי גדול שיכול להיות. וכי 'אלהיו' שתלוי ב'קיר' יכול לעזור לו? הגוי הזה תפס את ה'חוכא', את ה'צחוק' שיש כאן. וזה עצמו לימוד מוסר השכל. אדם יראה עם מי יש לך חלק ונחלה, 'עקב חבל נחלתו' (דברים לב ט). אנחנו אומרים ב'ברכת המילה': 'אשר קידש ידיד מבטן, וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש, על כן בשכר זו אל חי חלקנו צורנו', אדם יתבונן עם מי יש לו קשר ושייכות? עם 'אל חי'. וזה מרומם אותו בכל מצב שיהיה. גם אם ח"ו הגיע עד דיוטא תחתונה, עד מ"ט שערי טומאה (אם ייתכן כדבר הזה), כמו בפרשה של יציאת מצרים, שירדו עד דיוטא תחתונה, ועם כל זה 'בכל צרתם לו צר' (ישעיהו סג ט). הקב"ה רוצה את טובת עמו ישראל ולא מפקיר את אף אחד, לכולם הוא 'מושיט יד'. רק תבוא ותתקרב לכורא עולם, וכבר הכל יהיה בסדר. הפסוק בספר

יונה אומר: 'מבטן שאול שוועתי - שמעת וקולי' (יונה ב ג). גם אדם שהתדרדר כל כך, עד 'בטן שאול', ה'תחתית', המקום הנמוך ביותר, עם כל זה כאשר 'שוועתי', הוא צועק: 'ריבון העולמים, תציל אותי! אני רואה בעצמי עד היכן ירדתי!', יתקיים בו: 'שמעת קולי', הקב"ה ישמע אותו ויחלץ אותו. ובתנאי שהוא באמת רוצה לפתוח 'דף חדש'. בכל מצב שיהיה, יש עזרה מן השמים]. אם אדם יושב ומעיין בדברי רבותינו הקדושים זה פותח את הלב. יעשה לעצמו איזה קביעות קצת תאמינו לי ירויחו מזה הרבה, רווח גדול וברכה גדולה יש בזה.

'ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים'

וכדאי להזכיר דברי הפסוק: 'ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים' (איוב יא ט), וזה נאמר על התורה הקדושה (עירובין כא.). ובאמת אם יחיה האדם 'חיי מתושלח' כפול כמה פעמים, קשה יהיה לגמור את כל התורה כולה, ב'כמות' ואין צריך לומר ב'איכות'. אדם יכול להעמיק בענין אחד, בסוגיא אחת ימים ולילות, חודשים על גבי חודשים, רק על סוגיא אחת. וכמו ש'הגאון מוילנא' (כ"ה בס' תולדות נח ח"ב בדרוש למעלת התורה דף פ ע"ב, ששמע מהגר"א, וכ"ה בס' חומת אנך למרן החיד"א איוב שם) פירש את הפסוק הזה 'ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים' (איוב שם), שנאמר על התורה (עירובין כא.), שלא רק ה'תורה' עצמה, אלא ה'מידה' שלה, פירוש הדברים: דרך משל, לכל דבר ודבר אדם משתמש עם ה'קנה מידה' שלו, לדוגמא: אדם שיש לו 'מחברת' והוא רוצה למדוד שם ולשרטט משהו, הוא לוקח סרגל קטן של 30 ס"מ, והוא מודד מה שצריך ומסמן לעצמו מה שצריך. אבל לו יצויר שהוא 'מוכר בדים', הוא לא ייקח סרגל של 30 ס"מ לבדוק את הבד שלו.. יש לו את ה'סרגלים' הגדולים, מה שיש ל'חייטים' ול'מוכרי הבד', ובזה הוא מודד. ואם הוא צריך למדוד 'רחובות' ו'כבישים', הוא לא לוקח 'מטר' ומודד, אלא יש לו את ה'כלים' שלו ואת ה'מכשירים' שלו המיוחדים לזה, בזה הוא מודד ובזה הוא בודק. כי לכל דבר ודבר צריכים להשתמש עם הכלי מידה שלו. אומר הפסוק: 'ארוכה מארץ מדה', ה'מידה' של ה'תורה', אם אתה בא למדוד אותה, באיזה 'כלי מידה' אתה צריך להשתמש? ה'כלי מדידה' עצמו הוא ארוך מארץ, 'ארוכה מארץ מדה'. ומזה אתה יכול להבין ולהשיג בדעתך כמה התורה עצמה גדולה. אם בשביל למדוד 'תורה' אתה צריך

להשתמש ב'כלי מדידה' שהוא 'ארוך מארץ', מי יכול לתאר ולשער עד כמה התורה עצמה גדולה ועצומה.

על עמלו ושקידתו בתורה של המהרי"ל דיסקין זצ"ל

הגאון רבי יהושע לייב דיסקין ע"ה (היה רבה של 'בריסק', ובסוף ימיו היה כאן ב'ירושלים'), מועיד תלמידו הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל בהספד שכתב עליו אחרי שהוא נפטר, 'אלון בכות' זה נקרא (נדפס בסוף ספר חידושי הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל, דף קפד ע"א), [שם הוא קצת מספר על עזוז נפלאותיו של רבו, בתורה, בקדושה, באמת הנהגות פלאיות. יהודי שנפטר לפני פחות ממאה שנה! (א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ג (פר' תולדות תשע"ט עמוד לב בהערה). ע"ש)]. שהיה לו למהרי"ל דיסקין שיעור קבוע יום ביומו במשך כמה שעות, כמדומני במשך ארבע שעות רצופות. היה מלמד את התלמידים ולא ביטלו את זה בשום יום, אפילו בערב יום כיפור, שצריכים להיות עסוקים במצות היום ובהכנה ליום הכיפורים, הוא דחה את ה'שיעור' מ'ערב כיפור' ל'ליל כיפור', אחרי ה'תפלה' (אחרי 'כל נדרי' וה'סליחות' של 'ליל כיפור'), הוא השלים את ה'שיעור'. במשך שישה חודשים רצופים, כל יום שיעור של ארבע שעות רצופות, הם למדו את הסוגיא ראשונה של מסכת 'בבא בתרא', סוגיית 'היזק ראייה', שעות על גבי שעות. זה לא 'מסכת', זה 'סוגיא' אחת בלבד. ואחרי שגמרו, אדם חושב: 'אחרי שעות על גבי שעות במשך חודשים שלמים שעסקנו בזה, בודאי אני יודע את הסוגיא הזו על בוריה!', אמר להם הרב: 'תדעו שעדיין לא התחלנו לעיין! אחרי כל מה שלמדנו ועיינו והעמקנו ופלפלנו וירדנו לעומקה של הלכה, עם כל זה עדיין 'ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים' התורה'. כך הוא אמר להם. באמת זה כך, אדם יכול לקחת ענין אחד, ויכול לעסוק בו כל ימיו ממש (בלי גזמא), ולא ימצא אותו עד סופו. זה 'תורה', זה 'שכל אלוקי', זה לא נגבל בגבולים ותחומים, זה לאין שיעור ולאין השגה. אדם באמת יכול להעמיק (כמו שדיברנו) ולא יימצא פרשה אחת עד תומה.

להקדיש זמן ללמוד התורה כולה!

אבל עם כל זה אדם לא פטור. 'אי אתה בן חורין ליבטל ממנה' (אבות פ"ב משנה

טז). וראוי לו לאדם להקדיש כמה רגעים, עשר דקות-רבע שעה בכל יום ללימוד כל חלקי התורה. כך כותב ה'חפץ חיים' ע"ה (ע' ביאור הלכה סי' קנה, שמירת הלשון ח"א שער התורה פ"ז, חומת הדת פרק י', תורה אור פרק ז', ליקוטי אמרים פ"ה, ובהקדמתו לתורת כהנים). כך הוא יכול במשך השנים לצבור לעצמו 'ידעו'ת' אין מספר בכל חלקי תורתנו הקדושה. ובתנאי שיהיה ב'קביעות'.

קביעות אפילו בשיעור מועט רק שיהיה בקביעות

סיפרתי כבר את מה שאמר לי חכם אחד על אחד מבני משפחתו (דבר פלא), שיש לו קביעות ללימוד ארבעה פסוקים בתנ"ך (תורה נביאים וכתובים) בכל יום. לכאורה ארבעה פסוקים אין בזה ממש, אין בזה הספק כמעט, אבל הוא סיפר לי, שאותו אחד כבר עשה 'סיום תנ"ך' כמה פעמים! מוחמת שבכל יום הוא למד ארבעה פסוקים, במשך השנים הוא גמר כבר כמה פעמים תנ"ך. אם יאמרו לאדם: 'תלמוד ארבעה פסוקים בכל יום', הוא יאמר לך: 'מה זה יספיק לי? אם תאמר לי כמה 'פרקים' אני מבין, אבל ארבעה פסוקים בלבד?'. אבל ההבדל הוא, כי אם ילמד כמה 'פרקים' בכל יום, הרי שאחרי מספר ימים הוא ימשוך את ידו, זה הרבה בשבילו, הוא לא יכול. אבל אם זה 'שיעור מצומצם', הוא יכול לשמור על הקביעות. צריך קביעות יום יום. לא רק כאשר פעם אחת יש לו חשק גדול ללימוד כמה וכמה 'פרקים'. אם אדם יש לו קביעות מסודרת ברצינות ובהתמדה, הוא זוכה להרבה הרבה.

וכבר לימד אותנו ה'חפץ חיים' זצ"ל (כנ"ל): אדם צריך להשתדל לגמור אפילו ב'גירסא' את כל התורה, את כל ה'תנ"ך', את כל דברי רבותינו. יש הרבה 'מדרשים' שאדם ישתדל ללימוד אותם, אפילו ב'גירסא'.

'הייתי שם'

וכבר אמר אותו גדול: יש הרבה שמתפארים בנסיעות שלהם ל'חוץ לארץ', מספר לך: 'אני קניתי כרמים ונסעתי לחו"ל לשבועיים ימים, ואתה יודע בכמה מדינות הייתי? ב-17 מדינות הייתי...! מספר לך נפלאות ופלאות. תשאל אותו: 'כמה זמן היית בכל מדינה, שאתה כל כך יודע לספר ולתאר?!', הוא יאמר לך: 'נסענו ברכבת מצרפת למדינה אחרת, ובדרך עצרנו שעתיים במדינה פלונית'.

הכתוב 'חוסך שבטו שונא בנו, ואוהבו שיחרו מוסר' (משלי יג כד), בנוהג שבעולם", כך מנהג של העולם, "אדם שאמר לחבירו פלוני הכה את בנך, יורד עמו עד לחייו", אם יבואו לאדם ויאמרו לו: 'אתה יודע, ראינו את הבן שלך הולך בדרך, ופתאום מתנפל עליו פלוני והכה אותו מכות נמרצות', אדם שומע שכך הכו את בנו, מיד לבו מתחמץ בקרבו, כל הדם שלו רותח: 'פלוני זה הכה את בני, על מה ולמה?!', הוא מוכן ללכת אתו למלחמה עד חרמה. יורד עמו לחייו. אם כן מה הוא שאומר הפסוק במשלי (שם) שמי שחוסך את שבטו שונא את בנו? הרי זה להיפך, אדם שרואה שמכים את בנו הוא מיד מתמרמר על הדבר, ואם הוא עצמו גם כן אותו דבר. "ומה תלמוד לומר 'חוסך שבטו שונא בנו'?", ללמוד שכל המונע בנו מן המרדות, סוף יוצא לתרבות רעה ושונאהו".

בר מינן.

וכאן המדרש מאריך בהרבה דוגמאות, מאבותינו הקדושים להראות את הדבר הזה, שצריך פיקוח התבוננות והשגחה על הבנים, וכשצריך להכות - צריכים להכות בדעת ובהתבוננות בחסד וברחמים. "שכן מצינו בישמעאל שהיה לו געגועים על אברהם אביו", אברהם אבינו ע"ה, "ולא רידהו" כמו שהיה צריך לרדות אותו, "ויצא לתרבות רעה, ושנאו אברהם, והוציאו מביתו ריקם".

שעתיים היה שם, וכבר הוא קורה לזה שהוא היה ב'מדינה פלונית'. מתפאר ומתגאה שביקר בכל כך הרבה מקומות. אם תבוא למשמש ולבדוק כמה זמן הוא ישב שם, תגלה שזה לא שהוא ישב שם תקופה ממושכת של 'חודש' או 'חודשיים', אלא רק איזה שעות, איזה חצי יום בלבד, ולזה הוא קורא 'הייתי שם'. אמר אותו גדול: למה אדם לא ייתפאר גם בתורה אותו דבר? 'הייתי במדרש רבה', 'הייתי במדרש תנחומא', 'הייתי באבות דרבי נתן', 'הייתי בש"ס בבלי', 'הייתי בש"ס ירושלמי'.. וכי זה נופל מזה? חלילה וחס. אדם צריך לקבל על עצמו ללמוד את הדברים הללו. כך יכול גם הוא להתפאר בעצמו 'הייתי שם'.

להשגיח על הבנים לראות עם מי הם מתחברים
שואל המדרש: "מה עשה ישמעאל?", מה באמת גרם לו לישמעאל את
 הסילוק הזה לצאת מביתו של אברהם אבינו ע"ה, "כשהיה בן
 חמש עשרה שנה, התחיל להביא 'צלם' מן השוק, והיה מצחק בו ועובדו",
 התחיל ב'מהלך' של 'עבודה זרה', "כמו שראה לאחרים". המדרש מגלה:
 איך ישמעאל הגיע לקלקול הזה? הרי הוא היה בביתו של אברהם אבינו
 ע"ה! התירוץ הוא: מאחרים זה בא! וזה לימוד מוסדר גדול ויסוד גדול
 להתבוננות ולשמירה: צריכים 'לפקח' על הבנים. לדעת מי ה'חברים'
 שלהם. שאדם לא יתפלא אם הוא נותן להם להסתובב ברחובות עם
 כל מיני 'ארחי פרחי', ואחר כך הוא בא ואומר: 'פלא, מי גידל לי גידולים
 אלה?!'. יאמרו לו: 'מי גידל? אתה בעצמך! בחוסר ההשגחה שלך?!'.
 היית טרוד רק בענייניך שלך, ונתת לו שיילך לאן שיילך, וילמד היכן
 שילמד, לכן אל תתפלא על החפץ כאשר אחר כך אתה רואה פתאום
 שיש לו כאלה 'דעות' וכאלה 'השקפות' וכאלה 'מעשים'. ואם אתה
 רוצה אחר כך לבוא ולתקן אותו, זה כבר קשה מאד. מאוחר לפעמים.
 וכל זה איך התחיל? על ידי אחרים. צריך תמיד לתת את הלב, לדעת
 עם מי הבן מתחבר. כששולחים אותו ללמוד באיזה מקום, צריכים
 לדעת מי ה'מוחנך', ומי ה'חברים' שיהיו שם, עם מי הוא יושב שם, (הרבה
 פעמים יותר ממה שמקבל התלמיד מרבו, הוא מקבל מהחברים שנמצא איתם). לא
 לומר: 'היה מה שיהיה, הרי הוא 'ילד קטן' מה כבר יכול להיות?!'. אחר
 כך מגיע זמן שחלילה יש כבר 'כאב לב', ואדם לא יודע מה לעשות.

'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו'
לא לחינם הזהירו אותנו רבותינו, (הרבה פעמים אדם נתקל בזה, וזה נסיון
 קשה, אבל צריכים לעמוד בו): 'לעולם איני דר אלא במקום תורה' (אבות
 פרק ו מ"ט). זה יסוד היסודות. לשון הרמב"ם (בהלכות דעות, פרק ו ה"א):
 "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו

וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם". גם אם אדם יהיה צדיק שבצדיקים - אם הוא נמצא ב'רחוב', ב'שכונה', ב'מקום', שהאנשים שם אינם מהוגנים, אנשים מקולקלים, הרי שלאט לאט הוא ירד ממדרגתו, עד שישווה וידמה להם. יהיה כמותם. וזה בדוק ומנוסה.

ולהיפך להיפך, אדם שלא היה כל כך 'חזק' בעבודת הבורא יתברך, אבל הזדמן לו וגר במקום טוב, הוא בעצמו הולך משתפר ועולה יותר ויותר. הוא רואה את כולם שכך הם נוהגים. בתחילה נוהג כן מחמת ה'בושה', ולפעמים מחמת ה'יראה' או מחמת ה'כבוד'. אבל בסוף, הוא 'מתיישר' באמת. אלה הם דברים שהעין רואה במציאות.

ה. 'איני דר אלא במקום תורה'

במשנה מסכת אבות (פרק ו' מ"ט): אמר רבי יוסי בן קיסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום, אמר לי: רבי מאיזה מקום אתה? אמרתי לו: מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי: רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו: בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, וכו', וכן כתוב בספר תהילים על ידי דוד מלך ישראל: טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (תהילים קיט עב), ואומר: לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות (חגי ב, ח).

מנין לו לרבי יוסי בן קיסמא שלא רצו להזמינו למקום 'תורה'?

ומפורסמת השאלה, מי לימד וגילה לתנא הקדוש רבי יוסי בן קיסמא שאותו אדם לא גר בעיר של חכמים ושל סופרים. ברגע הראשון שהוא פונה אליו ואומר לו, ומציע לו, שיבוא לדור אצלנו, במקומנו, ויתן לך כך וכך, אומר

לו: 'כבוד רבינו, אולי אתה מעוניין, שמא רצונך לבוא לגור בעיר שלי, במקומנו, ותדע לך שמתן שכרה בצידה, במזומן לאלתר אלף אלפים דינרי זהב!'. סכום נורא. הון עתק בלי סוף. ובו בפרק, תוך כדי דיבור, עונה לו רבי יוסי בן קיסמא: "בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם", לו יצויר שייהיה בידך ותוכל לאסוף ולהביא לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, אפילו הכי 'איני דר אלא במקום תורה'. בעיר הגדולה, בעיר של החכמים והסופרים. רבי יוסי בן קיסמא שולל את ההצעה מיד. 'איני דר אלא במקום תורה!'. תדור רק במקום תורה, אבל אפשר שגם אותו מקום שהאדם הזה מבקש ומציע הוא גם מקום של 'תורה', עיר 'של חכמים ושל סופרים'? תחקור, תשאל אותו, היכן הוא גר? ומי הם בני העיר? שמא העיר הזאת היא גם עיר של תורה?! ורק אחר כך תשיבהו את התשובה ש'איני דר אלא במקום תורה!'. מנין ידע רבי יוסי בן קיסמא שמקומו של אותו אדם אינו מקום תורה?!

'חכם מה הוא? אומר!'

והגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל, אמר בזה ביאור יקר: הכלל בידינו הוא: 'חכם מה הוא? אומר!'. אם אתה רוצה לדעת מה התוך הפנימי של האדם, מה טיבו מה מהותו מה ענינו, אתה תשמע את זה ב'דיבורים' שלו, ב'אמירות' שלו. 'חכם מה הוא?' - אתה תשמע ואתה תדע. אם אותו אדם היה בא לתנא רבי יוסי בן קיסמא, והיה אומר לו: 'כבוד רבינו, יש לי שאלה, מה הביאור ב'גמרא', מה כותב ה'שלחן ערוך', מה ההסבר כאן או שם?'. היה פותח ב'דברי תורה', מדבר בדברי תורה וביראת שמים, שואל כענין ומשיב כהלכה, מתעניין, רוצה לדעת, ממילא מובן שהוא בא מעיר של חכמים ושל סופרים, מעיר גדולה של תורה. ואם אחר כך מזמין לבוא לעיר שלו, נוחא. אבל אותו אדם מה היה הדיבור הראשון שלו? 'רבי' אתה רוצה כסף? אתה רוצה 'אבנים טובות' ומרגליות? אתה רוצה 'זהב'? תבוא לעיר שלי'. על זה נאמר 'פיו מחכים עלוה' (שיר השירים רבה פ"א סי' ז, ובס' שערי זוהר שם), ה'פה' של האדם מגלה ומודיע מי הוא ומה הוא. אם הוא פותח מיד ב'כסף' וב'זהב', שמע מינה שזו לא עיר של תורה, זו לא עיר של חכמים ולא עיר של סופרים, ולכן השיבו רבי יוסי בן קיסמא מיד: 'איני דר אלא במקום תורה!'.
במקום תורה!'

הילדים של האדם זה פקדון מאת הבורא יתברך לחנכם כראוי לדעת: אם אדם שולח את הבן לאיזה מקום, צריך לחקור ולדרוש תחילה. לא יישלח אותו סתם כך ללא בדיקה וחקירה. ה'בן' שלך זה 'פקדון' מהבורא יתברך. קיבלת נשמה שצריך לחנך אותה ולגדל אותה לתורה מצוות ומעשים טובים. ולא שייגדל פרא, כבהמות השדה. יתבונן לאן שולח אותו, לאיזה מקום, איזה חברים יש שם, איזה מורים יש שם. לא כל מקום ראוי ומתאים, צריך שיהיה מקום של 'תורה', שיש שם בני תורה יראים ושלמים'.

אם אתה פותח ב'כסף וזהב', הרי זה מעיד שאתה לא מעיר של 'תורה'. פיד מעיד בך שאתה לא מעיר של תורה. בעיר של תורה יודעים כולם שהערך הגדול ביותר זה 'תורה'. ובה פותחים ועל זה מדברים. רק אחר כך מדברים על דברים אחרים. כי בעיר של תורה יש ערכים אחרים, חשיבויות אחרות. תורה זה הערך העליון. [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד עא והלאה). ע"ש].

ו. לא רק אהבה לגדל אותו שיהיה בן 'מוצלח' בחיים ה'גשמיים', שיהיה 'מכובד', שיהיה 'עשיר', שיהיה לו 'פרנסה' ו'מקצוע', כמו שיש חושבים שהעיקר הוא שיש לו 'פרנסה' ו'מקצוע'. ראינו הרבה 'בעלי מקצועות', הרבה 'אומנויות' למדו, וכל ימיהם דל ורש. ויש להיפך, שאין לו שום 'אומנות', אבל אפילו אם הוא תופס 'חול' בידו - זה נעשה ל'זהב'. ללמדך שאין זה עיקר ה'מקצוע'. יש אחד אומר שילמד את ה'מקצוע' הזה וגם את ה'מקצוע' הזה וגם את זה, 'אולי במשך החיים אצטרך את זה'. אבל הוא לא חושב: 'אולי לא יצטרך לזה?!'.. גם זה יכול להיות.. אם כן מה הועילו לו כל החכמות הללו שלמד.

אדם יראה על עצמו, כל מי שלמד ב'בית הספר' יודע שהרבה 'חכמה' הוא למד שם, תשאל אותו: 'בכמה חכמה מכל מה שלמדת השתמשת במשך החיים שלך?'. עם כל ה'ידיעות' וה'לימודים' שלמד, הרבה פעמים הוא רק יצא וקיבל את ה'תעודה' שלו ושכח את הכל, נשאר בור ועם הארץ, הכל נשכח והכל איננו. הדברים ידועים.

לא יחוס על כספו לצורך חינוך הילדים

גם אם יש הוצאה, לא יחוס על הדברים הללו. ב'נשמות' לא מתחשבים בענייני ממונות! אדרבא יש לנו הבטחה מהקב"ה, 'לוא עלי ואני פורע', כל הוצאותיו של אדם קצובים לו חוץ מהוצאות 'תלמוד תורה', שבתות ראשי חודשים, וימים טובים, כך לימדו אותנו רבותינו (ביצה טז רע"א). הקב"ה בכבודו ובעצמו אומר כי לכל ההוצאות הללו יש 'חשבון אחר', יש להם 'כיס אחר'. אל תחוס ואל תחוש על עצמך. מה שתוציא על זה הקב"ה יחזיר לך, ובכפל כפליים. בעולם הזה ובעולם הבא. אדם ישתדל בזה, לא יצמצם בהוצאה. הרבה פעמים אדם נכנס לנסיון: 'אם אני אשלח אותה למקום פלוני, איך אני אגמור את החודש?!'. דע לך: הקב"ה יעזור לך, ישלים לך. עדיף לך שהדברים הללו יוצאו לכאן ולא לדברים אחרים יותר גרועים! תחנך את הבנים בדרך טובה, במקום של 'תלמוד תורה' הגון, ולא יחוס על הוצאה בשביל כמה אלפי 'לירות'.

ז. שלא תגרע ה'נשמה' מה'גוף'

אדם יראה על עצמו: אם אדם חולה, והחולי הכביד עליו למאד (ח"ו), האם הוא הולך לרופא פשוט? הוא יחפש את הרופא המעולה ביותר שייכול להיות. אפילו אם יעלה לו בהון עצום ורב, הוא לא יחוס בממונו. הוא יודע ש'נפשו' תלויה בדבר הזה. אם ינהג בצמצום, את הכסף הזה שצמצם ייקחו בשביל המצבה שלו. (זה יהיה ה'רווח' שלו... יהיה לו מצבה נאה ויפה...). הוא יודע: נפשו תלויה בדבר הזה, לכן הוא יילך ל'פרופסור' ול'רופא' היותר טוב, (בכל מקום שהוא יהיה, אפילו בחוץ לארץ). בשביל חיי גופך אתה דואג, ולחיי הנשמה שלך לא תדאג אותו דבר?

ח. דלת שאינה פתוחה ל'צדקה' היא פתוחה ל'רופא' (רח"ל)

כבר אמרו רבותינו במדרש (במדבר רבה פר' ט ס"י ג): דלת שאינה פתוחה ל'צדקה' - פתוחה לרופא (רח"ל). אם אדם לא מוציא את ההוצאות שלו על 'צדקה', הוא צריך להוציא את זה על 'רופא' ועל 'פרופסור'. ההוצאות שלו לא מכיסו הם יוצאים, הבורא יתברך הוא ייתן והוא יישלם והוא ישלים לו.

בשנה, כדי שאחר כך הוא לא יסתכל על הבן שלו ויאמר: 'מי גידל לי גידולים אלה'. אל תאמר: 'מה אעשה?!', תשתדל, תתאמץ! תמכור את עצמך ל'עבד עברי' - ותחנך את הבנים בדרך תורה ומצות ומעשים טובים. זה כדאי לו לאדם. זה יגן עליו לעולם הבא^ט.

'ברא כרעא דאבוה'

ידוע המעשה המפורסם (כולם יודעים ומכירים אותו, אבל מצוה לחזור על זה), מובא במסכת שמחות (פ"ב) ובכמה מקומות (ע' זוהר חדש פר' אחרי דמ"ט ע"א וע"ב, ורות דפ"ד ע"ב וע"ג). מעשה ברבי עקיבא שהיה מהלך בדרך, וראה יהודי אחד שהיו פניו שחורות כ'פחם', והיה על גבו מטען של עצים, והוא רץ, כולו מתנשף בבהלה ובבעתה, שואל אותו רבי עקיבא: 'מה החפזון? מה ה'בהלה' הזו, מה המרוצה הזו?'. אמר לו: 'כבוד הרב, אני לא מן החיים. אני מת!'. אמר לו רבי עקיבא: 'בשביל

ט. יצא לי פעם בהזדמנות (לפני כמה שנים) להיות ב'נגב', נפגשתי עם יהודי אחד מ'אופקים', דיברנו קצת, ותחילת הדיבור היה על ענייני ה'חינוך'. שאלתי אותו: 'במקום הזה שאתה נמצא, היכן אתה מחנך את הבנים שלך? להיכן אתה שולח אותם ללמוד? יש כאן 'תלמוד תורה'?'. אמר לי: 'מה אגיד לך כבוד הרב, מה אגיד ומה אומר, אתה נוגע בנקודה חשובה - ומכאיבה, במקום שאני נמצא בשכונה שלי אין 'תלמוד תורה', ואני צריך לשלוח אותם לאיזה מקום שיש'. והוא מספר לי, תסמרנה שערות ראש, 'איזה תלמידים, ואיך הם מתנהגים, ואיך המורה מפתח מהתלמידים...'. כך הוא סיפר לי. אסור ל'מורה' להגיד לתלמידיו כלום. את ה'ציון' התלמיד קובע, לא ה'מורה' קובע.. מה שהתלמיד יאמר - כך יהיה. ואם ה'מורה' לא 'עשה מה שה'תלמיד' רוצה, הוא ירמוז לו באצבעו על צווארו.. והוא לא צריך לקיים את זה 'הלכה למעשה'.. כי המורה מה'פחד' מה'תלמידים', כבר יכול לקבל 'התקפת לב'.

מי שידוע ומי שנמצא קצת בעניינים יודע שזה לא גוזמא ולא הגזמה, אלא דברים שלדאבוננו הרב כבר קיימים, כבר היה כן לעולמים.

מה אתה אוסף את העצים הללו?', אמר לו: 'אני בכל יום צריך לאסוף את כל העצים הללו - ובהם ישרפו אותי! זה העונש שלי, כי בחיים שלי רשע הייתי!'. שאל אותו רבי עקיבא: 'השארית בן אחריו?', אמר לו: 'השארתי את אשתי מעוברת בגליל (באיזה כפר שם), לא יודע מה נולד לה'. הלך רבי עקיבא חקר ודרש עד שהגיע לאותו כפר ומקום, שאל מה עם אשתו של פלוני זה, רק הזכיר את שמו של אותו אחד, אמרו לו: 'פלוני זה ימ"ש, היה 'בן בליעל', הרבה צרות עשה, וטוב שמת...'. שאל אותם: 'ומה עם בנו?', אמר לו: 'בנו 'תולדותיהם כיוצא בהם'.. 'מה זה רשע - אף זה רשע'.. כמוהו בדיוק: רשע גמור, בור, הדיוט ועם הארץ, לא יודע בן ימינו לשמאלו, נוהג כמעשה אביו'. הלך רבי עקיבא וקירב אותו, תחילה לימד אותו אותיות א' ב', (אפילו 'צורת אות' לא ידע), ואחר כך התחיל ללמד אותו 'סידור', וכך התחיל להתעלות בדרך התורה והמצוות, עד שבסוף כבר היה בעצמו יושב ודורש מקהיל קהילות ברבים, יושב ומלמד תורה. בא אליו אביו של אותו נער לרבי עקיבא, אמר לו: 'רבי עקיבא, תנוח דעתך שהנחת את דעתי. אני מחזיק לך טובה מרובה. באותו זמן שהתחיל ללמוד כבר הקלו מעלי את העונש, ואחר כך כשהתחיל ללמוד תורה ולהגיד קדיש ולהכנס למהלך של תורה, העלו אותי בעולמות העליונים ממחיצה למחיצה וממקום למקום, עד שזכיתי להכנס למקומות החשובים ביותר!'. וכל זה מכח הבן שלו שלמד תורה. 'ברא כרעא דאבוה' (ע' עירובין ע:), זה המחייב וה'מעמיד' של ה'אבא'.

אברהם אבינו ע"ה מרחיק את ישמעאל שלא ישפיע לרעה על יצחק
אברהם אבינו ע"ה שהיה רחמן שאין כדוגמתו, אבל ראה ברגע הזה שבנו ישמעאל מתנהג שלא כדת, ויצא לתרבות רעה, הוציאו

מביתו, וזה כמו שהמדרש אומר: איך זה קרה? ראה אחרים! הושפע על ידי אחרים. "מיד: ותרא שרה את בן הגר המצרי אשר ילדה לאברהם מצחק" (בראשית כא ט), מזה זה 'מצחק?', "ואין 'צחוק' האמור כאן אלא עבודה זרה, שנאמר וישב העם לאכול ושתו ויקימו לצחק (שמות לב ו). מיד: ותאמר לאברהם גרש האמה" (בראשית כא י), למה, מזה הסיבה? "שמה ילמוד בני אורחותיו". גם אם יהיה צדיק כמו יצחק אבינו ע"ה, אבל אם נמצא ביחד עם אחד כזה, הוא יכול להשפיע ולקלקל. "מיד: וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו, ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך" (בראשית כא יא-יב), תעשה מה שאמרה לך שרה "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" (שם יב). "מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. מיד: וישכם אברהם בבוקר ויקח לחם וחמת מים וגו', ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה ושלחו הוא ואת הגר אשתו ריקם, וטרדן מביתו על כך". שואל המדרש: "וכי תעלה על דעתך שאברהם שכתוב בו ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובוזה" (בראשית יג ב), היה משלח אשתו ובנו מביתו ריקם בלא כסות בלא מזון בלא כסף בלא בהמה? אלא ללמדך: כיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה אליו. אם כן מהו וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו? (בראשית כא יא), שיצא לתרבות רעה". ואברהם אבינו ע"ה לא טעה, "אתה מוצא כשגדל ישמעאל ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות, שנאמר והוא יהיה פרא אדם ידו בכל", (בראשית טז יב). ואחר כך המדרש מאריך ומביא עוד דוגמאות לזה, מיצחק עם עשו, ומדוד עם אבשלום ועם אדוניה, שלא ייסר אותם ולא גער בהם, ולכן יצאו לתרבות רעה.

אברהם אבינו ע"ה ייסר את יצחק

אלא מסיים המדרש: "הוי אומר, חוסך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר, זה אברהם שייסר את יצחק, ולמדו את התורה, והדריכו

בדרכיו, דכתיב באברהם עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתִי וגו' (בראשית כו ה), וכתיב ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (בראשית כה יט). ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר, ב'נוי' ב'חכמה' ובכח ובעושר ובמעשים טובים". והמדרש מביא ראיה: "תדע לך שבשעת עקידתו בן ל"ז שנה היה, ואברהם זקן ועקדו וכפתו כ'שה', ולא נמנע", יצחק לא נמנע, יצחק היה יכול לומר: 'אבא מה אתה רוצה ממני? אם אתה שמעת מבורא עולם - אתה שמעת, אני לא שמעת, למה אני מחוייב למות על זה?!'. אבל יצחק לא נמנע, לא התנגד, "ולפיכך ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי (בראשית כה ה-ו), הרחיקם מיצחק, הוי ואוהבו שחרו מוסר". והמדרש עוד מאריך בזה (כדאי לראות בפנים).

זהירות שלא תהיה האהבה מקלקלת את השורה

כדי ללמוד איך צריכים לנהוג ולחנך בפועל, 'למעשה', לא 'דיבורים בעלמא', אני רוצה להקריא מדבריו של הגאון רבי אליעזר פאפו זצ"ל בעל ה'פלא יועץ' (ערך אהבת הבנים והבנות), שהוא עומד איך לחנך, על מה לשים את הדגש, כך הוא פותח: "אהבת הבנים והבנות", מה שאדם רגיל לאהוב את הבנים ואת הבנות שלו, "גם כן הטבע מחייבו מאחר שהם עצם מעצמיו ובשר מבשרו", כמו שאמרנו 'ברא כרעא דאבוה', הבן הוא כרגלי האב, הוא עצם מעצמו, הוא בשר מבשרו, "ואפילו עורבא בעי בני" (כתובות מט:), אפילו העורב רוצה בנים. אבל צריך לזהר שלא תהא אהבה מקלקלת השורה", לפעמים מחמת אהבה מרובה והפרזה מגיע לידי 'פינוק' מרובה והאב נעשה כפוף לבן, הוא שולט בו, והוא 'רודה' בו, מה שהבן אומר וגוזר - האב צריך להסכים

לזה ולעשות כרצונו, צריך להיזהר מזה, "שלא ליסר בנו ולהרבות לו געווען וחיבה יתרה" בהפרזה, "וכבר אמר שלמה בחכמתו: חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר (משלי יג כד).

עיקר האהבה היא אהבת הנפש

מוסיף הרב, "ועיקר האהבה היא אהבת הנפש, ונכלל בזה אהבת עצמו, כי 'ברא מזכה אבא', וכתוב: יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך (משלי כט יז). לכן ייזהר האדם להתנהג עם בניו בתוכחת מגולה מאהבה מוסתרת, הכל לפי מה שהוא הבן, בקטנותו - אולת קשורה בלב נער, שבט מוסר ירחיקה ממנו" (משלי כב טו).

זהירות שלא יבוא לידי הפרזה או כעס בשעה שמחנך את בנו אבל יכול לבוא להפרזה מצד שני, לרוב שהוא רוצה וחפץ לחנך את בנו, והבן אינו עושה מה שהוא אומר לו, והוא 'מתפרץ' ו'כועס' עליו ביותר, לכן מזהיר ה'פלא יועץ', "אבל ייזהר האב שלא להתאכזר על בנו ולהכות אותו בכעסו מכה טריה מכת אכזרי, רק בנחת ינהלנו וברחמים יכנו על הרגלים, לא במקום שיכול לעשות בו מום כגון בין העיניים". הכל בשיעור, הכל בגבול. צריך לדעת ולהתבונן הרבה איך לתת וכמה לתת. אבל אם הוא 'בעידן ריתחא' הוא ישתמט, אבל אחר כך כאשר שניהם יהיו רגועים, ילמד את בנו וידריך אותו בנועם ובנחת.

בנער גדול עדיפה גערת חכם

עוד מוסיף הרב, "וכשהוא יותר גדול 'תחת גערה במבין' (משלי יז י). אם הנער גדל, עדיף בגערה ובתוכחת מוסר, ב'דיבור', "וידוע שהמכה בנו גדול עובר משום לפני עור לא תיתן מכשול" (ויקרא יט יד), כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן (יז.), ש'אמתא דרבי', המשרתת שהייתה בביתו של רבי, ראתה אדם אחד שהיה מכה את בנו הגדול, אמרה להם, 'הרי הוא עובר על לפני עיור לא תיתן מכשול, הוא חייב נידוי'. כי הבן

יכול לבעוט ולהחזיר לאביו (ע' רש"י שם) וח"ו הוא עלול לצאת לתרבות רעה לגמרי. ומה נקרא בנו הגדול? כאן אומר הרב חידוש להלכה, וכך פוסק גם ה'חיי אדם' (כלל סז סעיף כא) להלכה: "ולא גדול גדול ממש, אלא לפי מה שהוא הבן ולפי מדותיו". אתה צריך להכיר עם מי יש לך עסק, "וכשהוא יותר גדול, שאינו מקבל גערה לשון רכה תשבר גרם" (משלי כה טו). הרבה פעמים אפשר ב'לשון רכה', ב'עדינות', ב'נועם', ב'חיוך על השפתיים', אפשר לפעול הרבה אצל הבן יותר מכל דבר אחר.

ייוהר שלא יקל בכבודו של הילד בפני אחרים

ומוסיף עוד הרב, "ולא יקל בכבודו בפני אחרים למען לא יבאיש את ריחו". הרבה פעמים אדם בא למטעות הזו, שאם הבן מתנהג שלא כדת בציבור, הוא יכול לצעוק עליו ולגעור בו ולבייש אותו לפני כולם, ועל ידי זה הבן מאד מתמרמר מזה, ומבאיש ריחו, הוא יכול לבעוט ולצאת. מה יעשה? תעשה בחכמה. לא מיד. תיקח אותו בצד, שאין ציבור שרואה אותו, ושם תוכל ללמד ולהדריך אותו ולחנך אותו בחום ואהבה.

זהירות מ'אפליה'

עוד מוסיף ה'פלא יועץ', "ויותר צריך לזהר במה שהזהירונו רבותינו ז"ל (שבת י:), שלא ישנה לבן בין הבנים, כי קשה כשאול קנאה" (שיר השירים ה ו). כשהוא עושה (מה שנקרא) 'אפליה', נותן לזה יותר, ולזה מזרע יותר, הרבה פעמים זה מביא הרבה קלקולים. הבן נדמה לו שהוא לא אהוב, ושונאים אותו. הוא לא יורד לסוף דעת אביו. ויש קרע, ויש ניתוק, ויכול להגיע (ח"ו) עד כדי כך שהוא ממש עוזב את הכל. "הכלל הוא: לפי דעתו ומידותיו של בן, האב צריך להתנהג עמו באופן שלא יחטא, ואם יחטא לו ימהר למחול לו לבל ייענש בנו בסיבתו. ולא ידקדק כל כך

עמהם. ולפעמים יעשה עצמו כחרש לא ישמע, וכאלו אינו רואה, ולפעמים יבטל רצונו מפני רצונם. וזה כלל גדול הרוצה לזכות את נפשו ונפש בניו אחריו". הכל עם חכמה והתבוננות והרב תפלות להשי"ת'.

י. במדרש מובא מעשה על אשה אחת שהיה לה בן והיה מצער אותה, מה שהייתה אומרת לו 'מוסר' ומה שהייתה 'מדריכה' אותו, לא היה שומע, הוא 'שובב' והוא עושה מה שהוא רוצה. כל מה שמדברים איתו לא עוזר. יום אחד אומרת לבן שלה: 'נמאס לי, אני כבר לא יכולה, קצה רוחי וכבר אין לי כח לעמוד במעשים שלך, ובצער שלך, אני אלך לשופט ואמסור אותך, נראה מה יטפל בך השופט של העיר', וכך היה, הלכה ובאה ל'בית המשפט', ל'שופט', כשהיא ממתינה שם (יש 'תור' ל'שופט'), היא רואה איך שה'שופט' יושב ושומע כל מעשה ומעשה ומיד גוזר ופוסק את מה שנראה לו. אחד לפניו, שואלו השופט: 'מה קרה?', מספרים לו: 'הוא גנב', מיד מכריע ה'שופט': 'גנב! תשכיבו אותו על השלחן, תתנו לו חמש מאות מכות!'. עונש נורא. נכנס אחר אחריו, שואל השופט: 'במה הוא מואשם?', אומרים לו: 'הוא שבר את החלון של חברי', וה'שופט' מיד פוסק: 'שישלם פי שבע, ויקבל שלוש מאות מכות'. ראתה כאלה 'משפטים' כבר פחדה, התחילה לחשוב 'מה הבן שלה ייקבל? מי יודע מה ייקבל?', הלב שלה התחיל לרעוד. הגיע התור שלה. שואל אותה ה'שופט': 'מה את רוצה? בשביל מה באת?', היא כבר התחילה להסס אם לספר על מעללי הבן שלה, או לא, היא פחדה עליו, אבל ה'שופט' דוחק בה: 'מה את רוצה? למה באת?', ראתה שאין לה ברירה, מוכרחת לומר לו, אמרה לו: 'הבן שלי מצער אותי!', ה'שופט' מיד התחיל להוציא מפיו את 'גזר הדין', אבל היא מיד נזעקה, אמרה לו: 'רק רגע, אני רוצה להסביר, כוונתי שהוא ציער אותי כשהוא היה 'עובר' בבטן אמו, הרבה סבלתי ב'הריון' ממנו, ועל זה באתי להתלונן'. אמר לה ה'שופט': 'על זה אנחנו לא שופטים, זה משפט של שמים...'. צריך להכות את הילדים כדי לחנכם, אבל לא בהפלגה ובהגזמה. לדעת כמה ואיך, בחכמה רבה ובתבונה וברחמים.

החינוך הוא מקטנות ממש

צריכים לדעת: ה'חינוך' מתחיל מקטנות ממש. לא לחכות עד שהילד יגדל. אומר לך: 'מה אתה רוצה? הוא 'תינוק', הוא 'ילד', הוא יגדל ויבין'. לא אומרים את זה בכל דבר. צריך לחנך. צריך מהרגע הראשון לחנך ולפקח. יש פיוט הוכחה של רבינו ה'אבן עזרא' שנדפס ב'מחזור' של 'יום כיפור', והוא מדבר על הטעות הזו, בתחילה אומרים: 'הוא ילד קטן, מה הוא מבין, נחכה שיגדל'. [וזה לשונו שם: "מה תאיצון מוסר לבן עשר, עוד מעט יגדל ויוסר, דברו לו חן חן יתבשר" וכו']. אבל גם כאשר גודל הוא, מתייחסים אליו ב'סלחנות', כאל ילד קטן, עד שהוא נעשה מושרש בטעותו ובשיבושו וקשה לעקור את זה.

החינוך הוא מעודו עובר בבטן אמו

במשנה במסכת אבות (פ"ב מ"ח) אמרו על רבי יהושע "אשרי יולדתו". מפרש רבינו עובדיה מברטנורא בשם רבותינו (ע' ירושלמי יבמות פ"א ה"ו), שהייתה אמו של רבי יהושע מעוברת ממנו, הייתה הולכת לבתי כנסיות ובתי מדרשות שהבן שלה שנמצא יחד אתה, עובר במעי עמו, כדי שישמע 'תורה'". כי דבר רוחני עושה רושם. זה כלל גדול

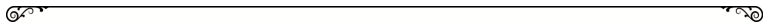
יא. ראיתי מספרים (כמדומני) על הרב כהנמן ראש ישיבת פנוביו', כשהוא היה בחו"ל היה שם תלמוד תורה שהוא פתח לבנים שילמדו שם, והוא לא רצה להכניס שום חכמות חיצוניות, וזה לא ערב לשלטונות של 'רוסיה'. השר של העיר קרא לו ואמר לו: 'למה אתה רוצה 'תלמוד תורה', 'בית הספר' מיוחד בשבילכם? מה רע בבית הספר הכללי שכולם לומדים ביחד? שיבואו הילדים שלכם וילמדו עם הילדים שלנו! איזה חסרון אתה מוצא בבית הספר שלנו?'

השיב לו הרב כהנמן: 'החינוך שלנו זה לא כמו החינוך שלכם!'. אותו שר נפגע, 'מה הפירוש? וכי החינוך שלכם שונה משלנו?', אמר לו: 'בוודאי!', אמר

בתורה. כל דבר רוחני זה עושה רושם. אפילו אם האדם לא מבין ה'נשמה' מבינה, הייתה הולכת איתו לבתי כנסיות ובתי מדרשות, אל חכמי ישראל, תתפללו בעד בני שייצא תלמיד חכם, ואהני לה, הועיל הדבר. ורבי יהושע הוא מגדולי התנאים ו'חכימא דיהודאי' (בכורות ח:). חינוך לא מתחיל אחרי שעבר זמן רב משנולד, בגיל שבע-שמונה. אלא עודו עובר בבטן אמו, צריכים להקדים לו ריבוי תפלה, ריבוי תורה. זה מושפע, זה מחנך. דבר רוחני פועל, לכן תינוק צריך שישמע דברים שבקדושה. האב צריך ללמוד בתוך ביתו, וילמד בקול גדול, שישמעו אותו הבנים. כל דבר רוחני פועל את הפעולה שלו.

לו: 'במה זה מתבטא?', אמר לו: 'אמור לי, אצלכם מאיזה גיל מתחילים לחנך? מאיזה גיל שולחים אותו ללמוד?', ענה לו השר הגוי: 'בגיל חמש-שש, זה הגיל שמתחילים לחנך אותו'. אמר לו הרב: 'אצלינו מחנכים את הילד עוד לפני שנולד.. כבר כאשר האמא מעוברת מתחילים לחנך אותו, עם תפלות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות'.

יב. ה'מקום' מושפע על ידי התורה - דירתו של הגאון בעל 'מגן אברהם' מספרים על הגאון רבי חיים מצאנז ע"ה, שבאחד המסעות שלו הגיע לאיזה מקום בעיר 'קאליש', והוא נעמד ליד איזה בית ואמר להם: 'רבתי, כאן אני מריח ריח נפלא, מעין גן עדן! בבית הזה ובמקום הזה שאני נמצא בו, ריח לא מעלמא הדין, תבררו מה היה כאן!'. הם מנסים להריח, לא מריחים.. אבל הרב אמר, התחילו חקירות ודרישות, קראו לזקנים (אולי זקן שמע מפי זקן), ובסוף התברר שבבית הזה היה גר הגאון 'מגן אברהם', בעל החיבור 'מגן אברהם' על ה'שלחן ערוך'. עברו מאתיים שנה מאז, אבל דבר רוחני עושה רושם לעד ולעולמי עד. זה נשאר אפילו ב'מקום' סתמא. מי שיש לו את ה'כלים' הנכונים, מי שבאמת החושים שלו לא כהו ולא נפגמו, הוא מריח ויודע. דבר רוחני פועל פעולה לטובה. לכן אדם ילמד תורה בתוך ביתו. ירבה בתפלה בשביל הדברים הללו.

טעם הדבר שמלמדים את התינוק תורה בבטן אמו

הגמרא אומרת במסכת נדה (ל:) שמלמדים את ה'תינוק' בבטן אמו כל התורה כולה. יושב בתוך בטן אמו, ויש מלאך שמלמד אותו הכל, עד שיוצא לאוויר העולם - בא מלאך וסוטר ושוכח כל תורתו. הוא יוצא ולא יודע כלום. (לכן אומרים העולם לכן הוא 'בוכה' בשעה שיוצא לאוויר העולם, כי שכח כל תורתו). שואל ה'חפץ חיים' זצ"ל: אם הוא שוכח את הכל, בשביל מה לימדו אותו את כל התורה כולה, על כל חלקיה ועל כל מקצועותיה, הרי אחר כך נשכח ממנו הכל, זה 'ברכה לבטלה', אל תלמד - ואל תשכח. מה הרווחנו בזה? ביאר ה'חפץ חיים', יש בזה לימוד מוסר גדול: דבר רוחני משאיר רושם אפילו אם אחר כך הוא שכח. זה עדיין פועל אצלו את הפעולה לטובה. כאשר הוא יחזור על תלמודו 'מין במינו חוזר ונעור', הוא 'נוכר' ויותר קל לו לקנות את ה'ידיעות' האלה, שכבר למד אותם בבטן אמו ושכח אותם". [א"ה: כן

יג. מעשה מבהיל על 'גר צדק' מוכשר שלא הצליח בלימודי ה'גמרא'

סיפר לי אחד מראשי הישיבות באמריקה, שלפני כמה שנים (אולי עשר שנים או יותר), היה שם בחוץ לארץ איזה גר שהתגייר, והוא היה 'עילוי', עם כשרונות יוצאים מן הכלל, בכל מכל כל, בכל דבר. מצד חכמת ה'חשבון' וה'תשבורת' היה ממש 'חד בדרא', וכן ב'מתמטיקה' ו'אלגברה' הוא יודע את הכל על בוריה של החכמה לנבכיה ולפרטיה. ול'שפות' היה לו כישרון מיוחד במינו, יכול היה לשמוע כל שפה ושפה שיש בעולם, ותוך זמן קצר לומד וקונה אותה. ואחרי כל זה הוא התגייר. נכנס לאיזה ישיבה בחו"ל. ואותו ראש ישיבה מספר לי: 'ראינו להפתעתנו דבר פלא, למרות הכשרונות ולמרות הידיעה בכל החכמות, דבר אחד הוא התקשה עד למאד ללמוד - גמרא! והתפלאנו. היינו בטוחים, אדם עם כזה 'ראש', עם כאלה 'כשרונות', שהוא מבין כל דבר לעומקו, אבל כאן ב'מקצוע' הזה של 'גמרא' הוא לא מצליח, זה לא הולך לו, קשה לו, וצריך ללמוד עוד הפעם ולשנן עוד הפעם ולחזור ולשנן. וזה היה פלא. עד שהבנו:

הוא בביאור הגר"א לספר משלי (טז כו) ובליקוטי שושנה בסוף ספה"ק נועם אלימלך. וכ"ה בספר מעלות התורה (הוצאת פנינים סוף עמוד קי), בשם אחיו הגר"א. וכ"ה מכת"י הגר"א בספר קבלת הגר"א (עמוד קלב). ע"ש. וע"ע בספר שם עולם ח"א (פרק יג). ע"ש].

למסור נפש על חינוך בניו בתפלה ובתעניות

ממשיך ה'פלא יועץ', "והעיקר לעשות נחת רוח לפני אבינו שבשמים, ישתדל בכל עוז ותעצומות ללמד את בניו תורה. ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו אם יהיו בניו תלמידי חכמים! ישמח האיש ביוצאי חלציו בעולם הזה ובעולם הבא. ולפחות ימסור נפשו להשתדל בכל נפשו ובכל מאודו לבל יהיו בניו עמי הארץ, כי רבה רעת עם הארץ באין מבין", לא מחמת 'רשעות', אלא מחמת 'חוסר ידיעה', אם אדם לא יודע הוא יכול להיכשל בכל הקלקולים שיש, "כי יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות. ואין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד (אבות פ"ב מ"ה). ואם לא יוכל לזכות לכל בניו לכתרה של תורה, לפחות יהיה לו בן אחד בין הבנים תלמיד חכם שתורתו אמונתו. וישפוך נפשו", בתפלה ובתחנונים, "לפני ה' שיהיו בניו בעלי תורה, שלמים במידות ובדעות. וגם יתענה לפעמים על זה, כדי שלא יהיו חטאותיו מונעים הטוב מבניו", אבל זה תלוי בכל אדם, צריך להכיר לפי כוחו, התנאי לזה צריך שיהיה כמו שכותב הרב חיד"א (מורה באצבע אות רמו), "זה עיקר העבודה, לשמור העיקרים ולהוסיף, לא לזלזל בעיקר ולקיים התוספת". שידע מה העיקר - ומה

מסכן, הוא לא היה לו 'מלאך' בבטן אמו שילמד אותו את התורה. לכן קשה לו כל כך ללמוד תורה! זה מעשה שהיה. אדם ששמע תורה וקנה תורה - דבר רוחני משאיר רושם. גם אחרי שנים זה לא הולך לאיבוד.

הטפל, ולא יעשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל. הרבה פעמים אדם מקבל על עצמו להתענות, ולכן הוא מתענה, אבל כשהוא מתענה - אי אפשר לדבר אתו.. הוא כולו 'חס' ו'עצבני', וב'מוצאי הצום' במקום לאכול 'ארוחה' הוא 'אוכל' את כל בני המשפחה. (כבר היה לעולמים, ראינו כאלה אנשים). אחד כזה לא יעשה 'תעניות'. הוא פטור (ע' ספר חסידים סי' תר"ז). אדם צריך להכיר כוחותיו. ואם הוא לא ראוי להתענות, מספיק לו במה שהוא ישתדל להרבות בתפלה, ישב ויבכה יאמר 'תהילים' וירבה בצדקה וחסד שהבנים שלו יצליחו בתורה.

חינוך הבנות

עד כה דיברנו על חינוך ה'בנים', כאן מדבר ה'פלא יועץ' על חינוך ה'בנות', גם על זה צריך לפקוח את העין. היום ברוך ה' יש מוסדות לתפארת בשביל בנות, לפני כמה דורות, אפילו אם היה 'תלמוד תורה' לבנים, אבל לבנות לא היה. (והרבה קלקולים יצאו על ידי זה. מי שידע יודע, לא נאריך בזה). לכן אומר הרב איך לחנך, "וביותר צריך האדם לפקח עיניו על בנותיו, כי לא ידע האדם מה יהיה מנת חלקן, לכן יזהר להרחיקן מכל מידות רעות", ובכללם עוון 'לשון הרע' החמור, הרי 'עשרה קבין של שיחה ירדו לעולם, ותשעה נטלו נשים' (קידושין מט:), לחנך את הבנות שידעו גם 'לא לפטפט'. ה'פטפט' יכול להביא להרבה קלקולים ולהרבה איסורים. [א"ה: וראה עוד בהרחבה בענין עוון לשון הרע בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויגש תשע"ט, עמוד כז והלאה). ע"ש], "וללמדן כל מיני מלאכת נשים, ולהרגילן במיעוט שנה ובכל מידות טובות, ולייעצן בעצות טובות איך תתנהג עם בעלה בדרך הישר והטוב, באופן שתמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ובעיני בעלה".

כל מה שאמרנו היום זה 'ראשי פרקים' בקיצור, 'על קצה המזלג', זה מקצוע גדול, צריך האדם לתת את לבו על הדברים הללו, להשתדל בהם. והעיקר זה תפלה (וכמו שהזכרנו מדבר ה'פלא יועץ'), לא יאמר האדם: 'אני 'מחנך', אני 'פדגוג' ויש לי הדרכה ועצה' ויסמוך על עצמו. צריכים 'תפלה' 'שיח' ו'תחנונים' יום יום לבקש על בניו ובנותיו שכולם יהיו זרע ברוך ה'. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

א. בענין אם הנשים היו בשיעבוד מצרים

שמות (א' י"ג): "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך".

וראיתי בספר שפתי כהן שמות (ט"ו כ') שכתב: "ומה ראתה מרים לומר שירה כי הנשים לא היו בשיעבוד מצרים, ובפרט מרים שהיא היתה מן המילדות ונאמר וייטב אלהים למילדות וכו', אם כן מרים אף על פי שלא נעשה לה נס ולא היתה בשיעבוד, שלא עשו המילדות כאשר דיבר אליהם מלך מצרים ותחיין את הילדים, וגם שאר הנשים הם היו סיבת יציאתם ממצרים כמו שאמרו ז"ל בזכות הנשים הכשרות יצאו ישראל ממצרים שהיו מזדווגות לבעליהן עד שנשלמו לששים ריבוא, וגם נעשה להם נס שלא שלטו בהם המצרים, ולזה לא אמרו כל השירה אלא שירו לה' כי גאה גאה וגו', לפי שלא היו בעבודת פרך כמו האנשים".

ודבריו ז"ל מחודשים שהנשים לא היו בשיעבוד מצרים, ורז"ל חכמי התלמוד והמדרש בהרבה מקומות לימדונו שגם הנשים היו בשיעבוד מצרים, וכדרשתם בסוטה (י"א ב'): "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים". וכן הוא במדרש שמות רבה (פ"א ס"ט) ע"ש.

ובמדרש פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ח דקט"ז ע"ב): "ישראל היו מקוששין את הקש במדבר והיו עומסין אותו בחמוריהם ונשיהם ובניהם ובני בניהם ובנותיהם והקש של מדבר היה נוקב את עקיביהם והדם היה יוצא ומתבוסס בחמר רחל בת בנו של משותלח היתה הרה ללדת ורמסה בחומר עם בעלה ויצא הולד מתוך מעיה

ונתערב בתוך החומר ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד, ובחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן ל"ו) בס"ד הראנו דבר נפלא בענין עיין שם וצרף לכאן.

ובמדרש תנחומא (פרשת ויצא ס"ט): "מהו את כל עבודתם וגו', שהיו נותנים עבודת האיש על האשה, ועבודת האשה על האיש, אומר לאיש קום לוש ואפה, אומר לאשה מלאי חבית זו, בקעי העץ הזה, לכי לגנה הביאי ירקות, ומי עשה דינם עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעיבים שהיו רעבים לגאולה".

ובמדרש שמות רבה (פ"א סכ"ז): "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, ראה משה משוי גדול על קטן, ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה, ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה". [והגירסה במדרש ויקרא רבה (פל"ז ס"ב): "וירא בסכלותם, מה ראה ראה משוי איש על אשה, ומשוי גדול על קטן, ומשוי בחור על זקן ושב, וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן" ועין בפירוש מהרזו לשמות רבה שם].

ועוד במדרש שמות רבה (פ"ח ס"ט): "מצרים הפכו גזירתן על ישראל שיהיו עושין ביום ובלילה, ושנתנו מלאכת איש על אשה ומלאכת אשה על איש".

חרי לנו מפורש בדברות רז"ל בהרבה מקומות שכשם שמצרים שיעבדו את בני ישראל בעבודת פרך, כך גם שיעבדו את נשות ישראל בעבודת פרך כנ"ל, ודברי הרב שפתי כהן צ"ב.

ודע כי ראיתי בפירוש הכתב והקבלה שמות שם (פסוק י"ג): "בפרך, ובמדרש רבה איתא בפרך שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. נראה שפירשו בפרך מלשון ארמי, שענינו

הפוך הסדר דתרגום מדבר תהפוכות (משלי ב' י"ב) גברא דמלל מפרכיתא, שמעתי", וחושבני שכשתעיין בהערות שעל פסיקתא זוטריתא הוא מדרש לקח טוב שמות (א' ד"ב ע"ב אות מ"ב) תבין ששמעתי היינו מהכרמל, ויתכן שהיא תוספת במהדורה האחרונה, ויש לבדוק במהדורות הקדומות של ספר הכתב והקבלה. [ובתורת תמימה שמות שם (אות כ"א) העתיק הדברים בלי להזכירו בשמו כמנהגו, עיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ו (סימן י"א הערה ח' דף צ"ה) וש"נ, ובחיבורי הנכחי (לעיל סימן ובסימן), ובשאר חיבוריי].

וראה נא ראה כי תיבות הפסוק בתורה הכתובה: "וימררו את חייהם בעבדה קשה, בחומר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה, את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך", עולים בגימטריא כדרשת חז"ל בתורה שבעל פה: "ללמדנו שהיו המצריים מחליפין את מלאכת האנשים לנשים, ומלאכת הנשים להאנשים" ודוק היטב.

ב. בענין ויך את המצרי

שמות (ב' י"א): "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול".

ובמדרש שמות רבה שם (פ"א סכ"ט): "ויך את המצרי במה הרגו, רבי אביתר אמר הכהו באגרופ. ויש אומרים מגריפה של טיט נטל והוציא את מוחו. ורבנן אמרי הזכיר עליו את השם".

וראה נא ראה כי תיבות "ויך את המצרי", עולים בגימטריא "באגרופ הכה והמית" וכשיתת רבי אביתר. וכן "ויך את המצרי" עם הכולל עולה בגימטריא "מגריפה של טיט נטל" וזה כסברת היש אומרים, וכן "ויך את המצרי" עולה בגימטריא "כי הזכיר על המכה שם" וכסברת רבנן ודוק היטב. [ובאופן אחר "וזכר עליו השם בפה" ועיין בדברי הרמב"ן ז"ל שמות שם (פסוק י"ד) ודוק].

ובמסכת אבות דרבי נתן (פ"כ ה"א) אמרו: "בני אמי נחרו בי זה משה שהרג את המצרי, שנאמר ויהי בימים הרבים ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול, מה תלמוד לומר כי אין איש מלמד שהושיב לו משה סנהדראות של מלאכי השרת ואמר להם אהרוג את זה. אמרו לו הרוג. וכי בחרב הרגו, והלא באמירה הרגו, שנאמר הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, מלמד שהרגו בשם".

והנה תיבות "ויך את המצרי ויטמנהו בחול", עולים בגימטריא "ללמד שהרג בשם" כדברי אבות דרבי נתן ודוק היטב.

ובמדרש שכל טוב שמות (פרק ב'): "ויך את המצרי. קללו בשם צבאות ומת, כתיב הכא ויך את המצרי, וכתיב התם והכה ארץ בשבט פיו מה התם בשם, אף כאן בשם".

ותן דעתך כי תיבות "ויך את המצרי", עולים בגימטריא "מלמד קללו בצבאות" ודוק היטב.

ובילקוט שמעוני (פרשת שמות רמז קס"ז) אמרו: "וירא איש מצרי, ראה אחד מנוגשי פרעה מכה לאחד מבני הקהתי הלויים שהן אחיו, והתחיל לקלל אותו בחרב שבפיו והרגו", ותראה כי תיבות "ויך את המצרי", עולים בגימטריא "וקללו בחרב שבפיו" ודוק.

ועיין במדרש ויקרא רבה (פל"ב ס"ד): "רבי לוי אמר במספורין של ישראל הרגו, כמה דאת אמר והיה מספר בני ישראל כחול הים", ועין בפירוש מהרז"ו שם, והנה תיבות "ויך את המצרי" (עם ב' כוללים), בגימטריא "ללמד במספורין הרג למכה" ודוק היטב.

ובס"ד נתבאר באר היטב, דהתורה שבעל פה רמוזה בתורה שבכתב וממנה יוצאה ומשתלשלת, וליכא מידי [דתורה שבעל פה] דלא רמיזא באורייתא [דבכתב] ועיין מה שהארכתי בזה בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן א') וצרף לכאן ודוק היטב.

* * *

שמות (ב' י"א): "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלתם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה, וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול, ויצא ביום השני, והנה שני אנשים עברים נצים, ויאמר לרשע למה תכה רעך, ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי, ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר".

וראה נא ראה, כי תיבות "הלהרגני אתה אמר", עולים בגימטריא, "ויך את המצרי ויטמנהו בחול" ודוק היטב.